

CZU 37.018.1

**FAMILIA CA AGENT AL ACTIUNILOR EDUCATIVE ORIENTATE SPRE
STIMULAREA SFEREI COGNITIVE A COPILULUI**

204

Abstract: *The article addresses the role of the family as the primary social environment where the child is educated. On the basis of the studied literature, the functions of the family are synthesized, and based on the opinion poll conducted on a sample of 24 respondents, have been identified the positive sides and gaps in the parents' knowledge level about educational practices, used to stimulate the sphere of knowing the child. The article also contains some suggestions for organizing effective practices to stimulate the cognitive sphere of children between 3 and 6 ears.*

În devenirea umană interrelația dinamică și complexă a celor trei factori: ereditate, mediu, educație presupune firesc raportarea la cadrul familial. Dincolo de ereditatea filogenetică, familia este aceea care transmite copilului, prin cod genetic, specificitatea ce ține de genotip; ea este primul mediu social și primul cadru „fizic” cu care ia contact copilul și, în același timp, exercită primele influențe educative și cele mai constante în timp. De la naștere copilul trăiește și se dezvoltă în interiorul familiei [7]. Definierea acesteia de către Claude Levi- Strauss scoate în evidență faptul că, din punct de vedere social, ea este un grup care are la baza constituirii sale actul căsătoriei; structura sa fundamentală este reprezentată de către diada adultă: soț-soție la care se adaugă minorii născuți în acest cadru. Pe membrii acestui grup îi unesc drepturi și obligații morale, juridice, economice și sociale; cei doi adulți se ocupă de creșterea și educarea copiilor, cărora le asigură nu numai existența materială ci, mai ales, le creează un climat afectiv și moral propice unei dezvoltări armonioase. Ei au aspirații dar și obligații comune, iar pe măsură ce cresc copiii învață să-și cunoască și să își respecte propriile obligații, în paralel construindu-și propriile aspirații [2,3].

Aflat la o vârstă despre care se spune că este de maximă importanță pentru dezvoltarea personalității, pentru calitatea acesteia, „vârsta celor șapte ani de acasă”! copilul suferă o dublă influență din partea familiei:

- pe de o parte aceasta se constituie ca o structură educațională nonformală care, deși în calitate de unitate socială de bază nu are atribuții prioritare educaționale, face totuși în mod explicit educație. De la părinți se învață primele norme morale, primele cântece și primele poezii, primele valori estetice;
- învățarea nu se realizează însă, numai datorită influenței educativ nonformale a familiei ci și prin valențele educaționale informale ale aceluiași prim cadru social.

Mama și tata spun copilului cum și când să salute „frumos”, dar ei nu respectă normele formulate chiar în prezența copilului; ei cer copilului (adesea prea de timpuriu, când acesta nici nu înțelege semnificația termenului) să nu mintă, dar se mint cu nonșalanță reciproc sau completează spre a minți pe altcineva, de față cu copilul. Când ceea ce familia cere în plan educațional și exemplul concret oferit nu concordă, între calitatea familiei de mediu educațional nonformal și, respectiv, aceea de cadru educațional informal se naște o contradicție care poate avea efecte negative în dezvoltarea copilului [8].

Familia îndeplinește mai multe funcții care au fost sintetizate de Mitrofan I. și Mitrofan N. după cum urmează:

- funcția instituțional formativă, realizată prin influențe directe de tipul răspunsuri la întrebări, explicații, informații, dar și indirect, prin mediul informațional din familie.
- funcția psihomorală, realizată prin modelele de conduită, oferite de părinți, dar și prin discuțiile purtate cu copiii pe marginea unor conduite curente sau problematice;
- funcția socio-integrativă, prin implicarea copiilor în activitatea familială, prin acordarea

autonomiei de acțiune, dar și printr-un climat familial dominat de relații de încredere și sprijin reciproc, conlucrare între generații, în care maturitatea de gândire a adulților se îmbină cu entuziasmul și energia tinerilor;

- funcția cultural-integrativă, prin implicarea copiilor în viața culturală și prin mediul cultural al familiei; [Mitrofan I., Mitrofan N., 5].

În concluzie părinții realizează socializarea primară a copiilor lor, prin trei importante mijloace de influențare:

- reglarea directă a comportamentului copilului (de exemplu încurajări, controlul efectuării temelor, supravegherea executării sarcinilor primite etc.);
- comunicarea cu copilul (schimbul de informații, comunicarea de opinii, confidențe etc.);
- cooperarea, participarea la activități comune (vizite, ieșiri, jocuri etc.).

Contribuția familiei la realizarea acestor sarcini poate fi foarte diferită, de la o familie la alta, în funcție de caracteristicile particulare ale familiei respective. Pentru a identifica care este contribuția familiei în realizarea acestor sarcini am realizat un sondaj de opinie cu următorul **scop**: determinarea nivelului de cunoștințe ale părinților despre practicile educaționale, utilizate în scopul stimulării sferei de cunoaștere a copilului care au copii de la 3 la 6 ani.

Eșantionul a fost alcătuit din 24 de respondenți, din ei 18 mame și 6 tați din Rîșcani, copiii cărora frecventează gr. Nr. 10. Chestionarul a fost administrat în luna septembrie 2017. Rezultatele obținute sunt reflectate mai jos:

Acest compartiment conține date despre practicile educaționale ale familiilor, utilizate în scopul stimulării sferei de cunoaștere a copilului.

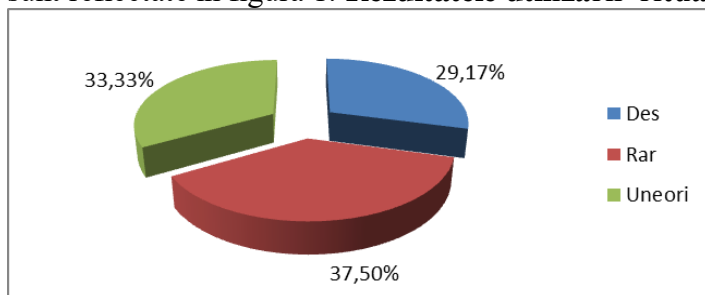
Itemii cercetați s-au referit la următoarele aspecte ale problemei: povestea de seară; răspunsul la întrebările copilului; plimbările cu copilul cu scop cognitiv; experimentul/explorarea; lecturi; discuții/conversații; rezolvarea în comun de exerciții/probleme; lucrul casnic în comun; jocul.

Itemii nominalizați au fost studiați în raport cu părinții care au copii cu vârsta 3-6 ani.

1. Cât de des folosiți ritualul poveștii de dinainte de somn?

Des Rar Uneori

Datele studiului arată, că povestea de seară în calitate de practică foarte eficientă de stimulare cognitivă, dar și psiho-emoțională a dezvoltării copilului de 3-6 ani este utilizată doar de către 29,17% din respondenți, des, 37,50% respondenți – rar și 33,33% uneori. Rezultatele obținute sunt reflectate în figura 1. **Rezultatele utilizării ritualul poveștii de dinainte de somn**

Povestea de seară

Specialiștii în domeniu recomandă ca ritualul poveștii de dinainte de somn să înceapă nu mai târziu de 2 ani. Pe lângă faptul că povestea stimulează imaginația, gândirea, memoria și, nu în ultimă instanță, limbajul copilului, ea, povestea, îi apropie mult pe mamă/tată/adult și copil, deci are și un impact psiho-emoțional pozitiv foarte puternic.

Noi ne-am propus să studiem utilizarea acestei practici educaționale cu scopul de a vedea dacă părinții recurg la poveste ca mijloc de comunicare și de stimulare a proceselor cognitive la copii.

2. Cine, de obicei, spune povestea de seară ?

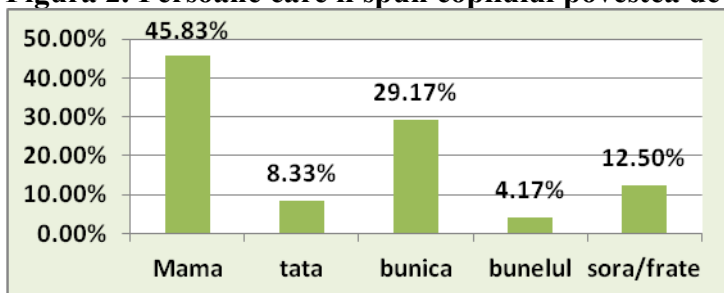
- mama
- tata
- bunica

- bunelul
- sora/fratele

Părinții au remarcat, că aceasta, mai frecvent, este mama – 45,83%, după care vine bunica cu 29,17% și frații/surorile mai mari ale copilului cu 12,50%. Tata este prezent cu povestea de seară doar în 8,33% cazuri și bunelul 4,17%.

Deci vedem că rolul mamei în aplicarea acestei practici este mai pronunțat decât la alți membri ai familiei.

Figura 2. Persoane care îi spun copilului povestea de seară

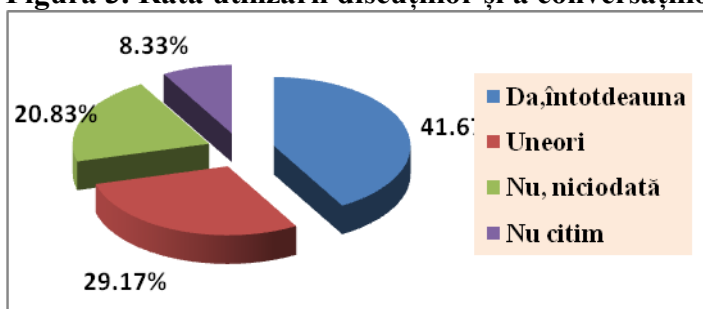

3. Discuțiile/conversațiile

Când citiți sau răsfoiți o carte obișnuiți să conversați cu copilul pe marginile celor citite/văzute?
În studiul nostru ne-a interesat cum este utilizată această practică de către respondenții cu copii de 36-72 luni în timpul lecturilor și a plimbărilor.

Respondenții au dat următoarele răspunsuri: “Da, întotdeauna” – 41,67%, “Uneori” – 29,17%, “Nu, niciodată” – 20,83%, “Nu citim” – 8,33%.

Figura 3. Rata utilizării discuțiilor și a conversațiilor

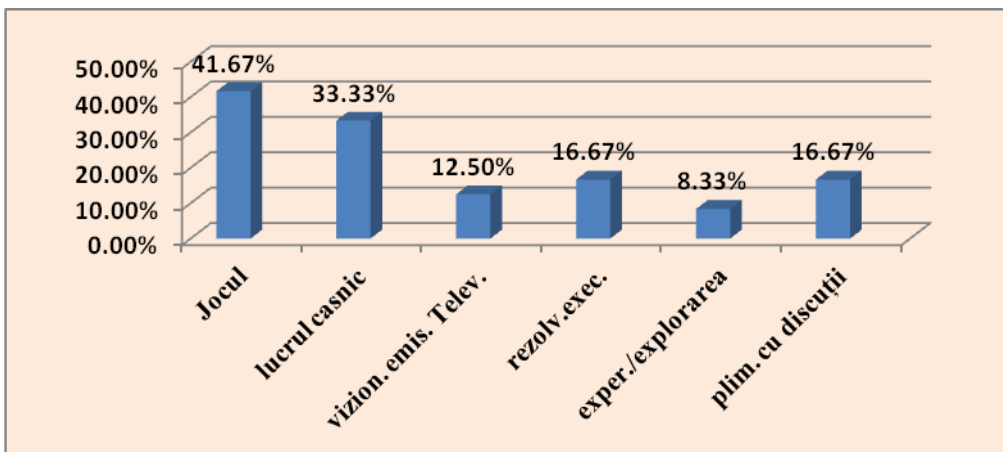

4. Au fost studiate practicile care în cea mai mare măsură stimulează cogniția, intelectul copilului:

- jocul
- experimentul/explorarea
- vizionarea emisiunilor televizate
- rezolvarea de exerciții/probleme
- lucrul casnic în comun
- plimbările cu discuții ulterioare.

Studiul a arătat că cea mai frecvent utilizată practică de stimulare a dezvoltării intelectuale a copilului este jocul - 41,67% din respondenți recurg la el, apoi urmează Lucrul casnic în comun (33,33%), Plimbările/discuțiile și rezolvarea de exerciții/probleme (16,67%), Vizionarea de emisiuni televizate cu subiect cognitiv (12,50%). Spre regret, foarte puține dintre persoanele care au în îngrijire copii de 3-6 ani au în arsenalul lor așa o practică foarte eficientă de stimulare intelectuală, cum este Experimentul/explorarea – doar 8,33% (vezi figura 4).

Figura 4. Nivelul practicilor de stimulare intelectuală

În același timp, specialiștii în domeniu spun că, dacă este mînuită corect, această practică, pe lîngă joc, care este dominant la această vîrstă, poate avea cel mare impact asupra dezvoltării copilului: el nu primește de-a gata cunoștințele, ci le descoperă singur. Descoperind adevărurile, copilul se descoperă pe sine. Pe lîngă efectul cognitiv, această practică îi aduce multă bucurie copilului – bucuria descoperirii, sentimentul de valoare/importanță a propriei personalități. În felul acesta căpătate, cunoștințele și abilitățile au șanse mai mari de a fi memorizate pentru un termen mai lung, precum și de a servi drept bază solidă pentru achiziționare de noi cunoștințe și abilități.

Stimularea și menținerea interesului cognitiv la copiii de 36-84 luni.

În știința psiho-pedagogică se consideră, că un interes cognitiv/de cunoaștere bine dezvoltat este condiția primordială a unei dezvoltări cognitive/intelectuale bune a copilului. Interesul cognitiv poate fi stimulat, și mai ales menținut, și prin reacții prompte și corecte la întrebările pe care le pune copilul: întrebarea copilului este expresia interesului lui de cunoaștere și depinde de adulții din preajma lui să-i mențină viu interesul și să îl stimuleze.

La acest compartiment au fost studiați 2 itemi:

- reacția respondenților la întrebările copiilor,
- cum procedează ei atunci cînd nu știu ce/cum să răspundă la întrebările acestora.

5. Cum reacționați la întrebările pe care le pune copilul?

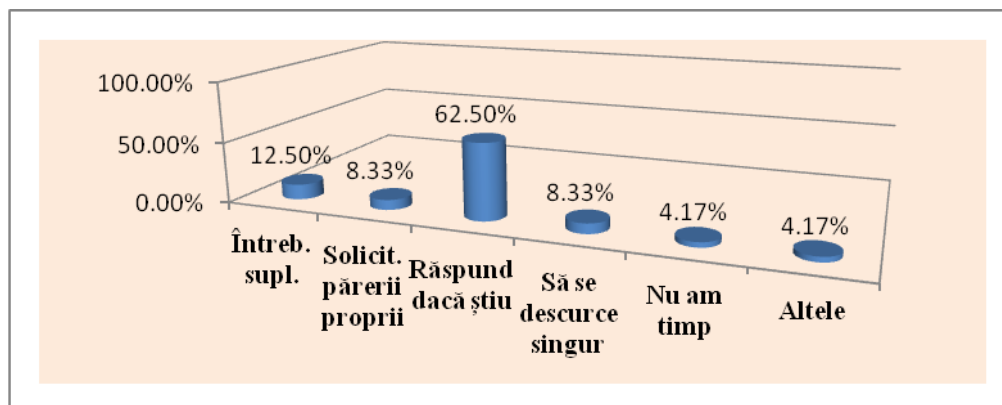
Rezultatele obținute arată, că doar 20,83% din respondenți utilizează modalități adecvate: 12,50% - „întrebări adăugătoare” și 8,33% - „solicitarea părerii proprii”. Alte răspunsuri, care, de fapt, nu stimulează, la modul adecvat, interesul de cunoaștere al copilului, sunt:

„Îi răspund, dacă știu” (62,50%) – în felul acesta se formează un consumator pasiv de informație;

„Îi spun să se descurce singur” (8,33 %) – îi arăt că nu-mi pasă de el;

„Îi spun că nu am timp pentru asta” (4,17%) - îl neglijez și îi arăt că există treburi mai importante; Altele – 4,17%.

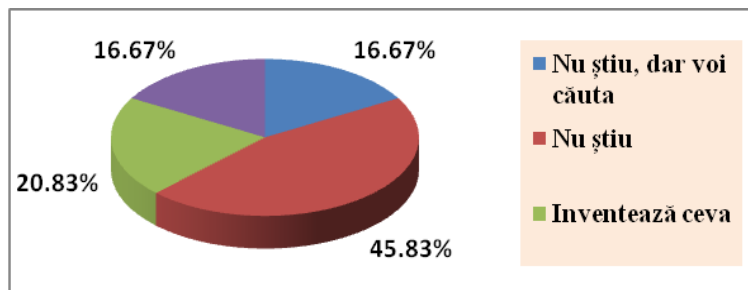
Figura 5. Modalități active de stimulare și menținere a interesului cognitiv

6. Cum procedați atunci când nu știți să răspundeți la întrebarea copilului ?

Analizând rezultatele obținute la această întrebare am observat, că doar 16,67% din respondenți recunosc că nu știu și îi promet copilului că vor căuta răspunsul și i-l vor comunica; 45,83% – recunosc că nu știu; 20,83%, – inventează ceva/ minciuni, 16,67% - schimbă vorba/se eschivează să-i răspundă.

Figura 6. Modalități de a da răspuns la întrebările copiilor

Specialiștii în domeniu recomandă drept tehnici/modalități pozitive de stimulare și menținere a interesului de cunoaștere la copii nu oferirea răspunsului de-a gata dat copilului, ci implicarea activă a acestuia în căutarea răspunsului prin stimularea părerii proprii, sau aplicând metoda marelui filosof antic Socrate – prin întrebări adăugătoare îl ajut pe copil să formuleze singur răspunsul. Cât privește al doilea item – este bine să recunoști că nu știi răspunsul la întrebarea lui și îi promiți că vei căuta și îi vei oferi răspunsul neapărat.

Concluzii:

- Specialiștii în domeniu recomandă ca ritualul poveștii de dinainte de somn să înceapă nu mai târziu de 2 ani. Pe lângă faptul că povestea stimulează imaginația, gândirea, memoria și, nu în ultimă instanță, limbajul copilului, ea, povestea, îi apropie mult pe mamă/tată/adult și copil, deci are și un impact psiho-emoțional pozitiv foarte puternic.
- Discuțiile/conversațiile sunt și ele practici foarte eficiente de stimulare a sferei cognitive a copilului. Prin ele adultul îi transmite copilului modele (de conversație, de limbaj, de gândire), îi stimulează copilului toate procesele cognitive (percepție, reprezentare, imaginație, memorie, gândire etc.), îi satisface nevoia de cunoaștere.
- Foarte puțin sunt utilizate alte practici foarte eficiente de stimulare a cogniției/intelectului copilului, cum ar fi: jocul; Lucrul casnic în comun; Lecturile; Plimbările/discuțiile; Rezolvarea de exerciții/probleme; Vizionarea de emisiuni televizate cu subiect cognitiv etc. Spre regret, foarte puține dintre persoanele care au în îngrijire copii de 3-6 ani au în arsenalul lor așa o practică foarte eficientă de stimulare intelectuală, cum este Experimentul/explorarea.
- Practici perimate utilizează părinții și vis-à-vis de stimularea și menținerea interesului cognitiv la copii prin reacțiile la întrebările copilului. Astfel, doar 20,83% din respondenți utilizează modalități adecvate vis-à-vis de reacțiile la întrebările copilului. Majoritatea răspunsurilor (62,50%) se limitează la „Îi răspund, dacă știu”, ceea ce de, fapt, contribuie la formarea unui consumator pasiv de informație, și nu a unui cercetător, alte 4,17% - neglijează întrebările copilului și, astfel, stagnează interesul cognitiv al copilului.
- Analiza modalităților adecvate și active de stimulare și menținere a interesului cognitiv la copiii de 36-72 luni, a scos în evidență o cunoaștere generală nesatisfăcătoare a acestora de către respondenți.

În final venim cu câteva recomandări pentru educatori, părinți, bunici despre practicile educaționale ce pot fi utilizate în scopul stimulării sferei de cunoaștere a copilului:

Jocul este o experiență naturală, universală ce face parte din viața de zi cu zi. Pretutindeni în lume copiii se joacă individual sau în grupuri mici, explorând mediul înconjurător, cunoscându-și prietenii, descoperindu-se pe sine, învățând, dezvoltându-se.

Jocul servește pentru susținerea culturii autentice, încorporează povești populare, aniversări, tradiții, obiceiuri, teme universale, fiind o experiență de învățare cu multiple valențe.

- ✓ participați la jocul copilului dacă vă acceptă („Ce zici dacă eu aș dori să cumpăr de la magazinul tău, două pâini și un pachet de biscuiți?”);
- ✓ jucați-vă efectiv cu copilul, stimulați-l să manipuleze obiecte și situații, diversificându-i modurile și modalitățile de joc („Acum e rândul meu să așez cubul roșu. Care piesă urmează?”);
- ✓ folosiți materiale potrivite pentru nivelul de dezvoltare a copilului și stimularea sa (la 3-4 ani oferim copiilor cuburi mai mari, viu colorate, ușoare, puzzle-uri mari; la 5-6 ani se pot juca cu lego, piese mai mici care necesită precizie în mișcare, multă atenție, răbdare, perseverență și experiență). Materialele alese să fie colorate, sigure și durabile (jocurile și jucăriile să fie din materiale rezistente, ușor de mânuit, estetice, să nu prezinte pericol de accidente, să atragă prin formă, culoare, mărime, să corespundă preocupărilor de vârstă și scopului urmărit. Nu vom folosi obiecte din sticlă, sârmă, nasturi, pioane la 3-4 ani și nici cuburi grele sau alte jucării care presupun efort fizic ce depășește posibilitățile acestora);
- ✓ planificați activitățile în așa fel încât copilul să-și antreneze cât mai multe abilități (în momentul în care copilul a căpătat o deprindere e necesar să complicăm jocul, solicitând copilul să rezolve sarcini cu un grad mai mare de dificultate. „Dacă ai adus toate păpușile pe canapea, hai să le așezăm în ordine, de la cea mai mică la cea mai mare”);
- ✓ atrageți copiii să se joace dacă este nevoie („Știi că nu mă simt prea bine, am răcit, vrei să-mi faci tu un ceai?” sau „Eu sunt copilul, vrei să fii tu mama și să ne jucăm de-a familia?”);
- ✓ apreciați mereu pozitiv eforturile copilului în joc („Ce frumos ai construit, ești grozav!”, „Bravo, ți-a reușit prăjitura pentru păpușă!”, ”Ce mult îmi place cum ai aranjat mașinuțele!”);
- ✓ extindeți acțiunile copiilor și propuneți și altele („Acum că ați terminat de gătit, haideți să așezăm masa pentru toate păpușile și să facem niște invitații să participe și alți invitați [6].
- ✓ lăsați copiilor destul timp să se gândească, să-și dezvolte jocul și să găsească soluții la problemele ivite, nu le răspundeți dumneavoastră (Când vin cu solicitarea: „Nu știu cum să fac aici, ajută-mă!” nu vă grăbiți să oferiți soluția, spuneți-le ”Oare cum ar fi mai bine? Tu la ce te gândești? Încearcă...și vom vedea dacă e bine...” și lăsați-le un timp să găsească variante, soluții, să experimenteze, să învețe din greșeli, să persevereze);
- ✓ îmbogățiți cunoștințele copilului cu materiale noi pe care el le poate folosi jucându-se, introduceți idei noi, pentru a extinde cunoștințele și experiențele copilului (în jocul ”De-a brutarii” dați copiilor făină, drojdie, sare și apă și ajutați-i să frământa aluatul din care ei vor modela cele mai minunate produse. Puneți la dispoziția lor semințe de mac sau susan și sugerați-le să modeleze ”specialități” folosind aceste ingrediente);
- ✓ creați copilului posibilități multiple de a se juca cu alții; stimulați copilul să stabilească relații de joc cu alți copii; dezvoltați jocul în comun al copiilor (Când ieșiți în parc încurajați copilul să relaționeze cu alți copii: „Uite ce minge frumoasă are băiețelul acela, întrebă-l cum se numește și roagă-l să se joace cu tine!”, „Ia și fetița cu tine ca să plimbați împreună păpușa cu căruciorul, să fiți două mămici!”);
- ✓ folosiți întreaga noastră creativitate și experiență pentru a descoperi împreună cu copilul noi obiecte și materiale ce îi pot stimula și lărgi experiența prin joc (În timpul plimbărilor pot aduna materiale din natură: crenguțe, frunze, ghinde, pietricele, păstrează ambalaje, haine vechi, vase, aparate – toate sunt o sursă inepuizabilă pentru subiecte noi de joc, dezvoltă imaginația, creativitatea, gândirea, satisfac curiozitatea, îmbogățesc experiența de viață a copiilor”);

- ✓ folosiți toate ocaziile pentru a dirija atenția copilului spre obiectele și evenimentele naturale/reale care pot stimula și satisface curiozitatea sa (Urmărim transformările din natură, venirea și plecarea păsărelelor, zborul fluturașului, viața găzelor, creșterea plantelor);
- ✓ valorificați experiența personală a copilului și integrarea cu noile cunoștințe și deprinderi prin situațiile de învățare pe care le creați. Prin joc acest lucru este cel mai lesne de realizat;
- ✓ acordați timp suficient și spațiu ambiental într-un mediu curat și securizant unde jocul să fie o experiență benefică și sigură (Copilul trebuie să se joace într-un spațiu curat, bine aerisit, luminos unde există mobilier adecvat, jocuri și jucării ce nu-i pun în pericol viața sau sănătatea, sub directa supraveghere a adultului. Copilul se joacă atâta timp cât își satisface nevoia de cunoaștere, de mișcare, cât timp mediul îl stimulează iar adultul îi oferă suport.);
- ✓ asigurați participarea tuturor copiilor în joc, îndeosebi a celor care sunt timizi sau nu au încredere că pot să contribuie și ei la derularea jocului prin asumarea unui rol sau nu sunt solicitați de alți copii [1,4,6,8].

Astfel, familia reprezintă agentul acțiunii educative care fixează în individ habitusul primar, schemele inițiale de percepție, gândire, imaginație, creativitate, acțiune, ce vor funcționa ca un mecanism de selecție și consolidare a conduitei în procesul interiorizării experienței ulterioare, formând temelia viitoarei personalități.

Referințe bibliografice:

1. Bacus, A., Copilul de la 3 la 6 ani, Editura TEORA, București, 1999
2. Bulgărea, M., Organizarea vieții copiilor în familie. București: EDP, 1966
3. Dolean, I., Dolean, D., Meseria de părinte, Editura Aramis print, București, 2002
4. Ghid de bune practici pentru Educația Timpurie a copiilor de la 3 la 6/7 ani, 2008
5. Mitrofan, I., Mitrofan, N., Familia de la A la Z. București: EDP, 1991
6. Pereteatcu, M., Educația și consilierea părinților: Ghid pentru părinți, Bălți, 2006
7. Vișan, N., Rolul familiei în educarea copilului, Ed. Paralela 45, Pitești, 2009
8. Vrasmas, E., Consilierea și educația părinților, Aramis, București, 2002